

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Мигун Марини Дмитрівни на тему «Політика децентралізації в умовах суспільно-політичної модернізації», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 – «Політологія»

Актуальність теми дослідження

Тема дисертаційного дослідження Мигун М. Д. «Політика децентралізації в умовах суспільно-політичної модернізації» є актуальною та своєчасною. Її актуальність зумовлена необхідністю наукового осмислення процесів децентралізації як одного з ключових напрямів модернізації системи публічної влади в Україні, що набуває особливого значення в умовах дії воєнного стану, післявоєнного відновлення держави та реалізації євроінтеграційного курсу.

Комплексне реформування місцевого самоврядування, формування спроможних територіальних громад (далі – ТГ), розвиток багаторівневого врядування та зміцнення демократичних інститутів актуалізують потребу у поглибленому політологічному аналізі державної політики у сфері децентралізації, оцінці її інституційних механізмів, політичних наслідків і перспектив подальшого розвитку.

Актуальність дослідження посилюється також тим, що дисертантка розглядає політику децентралізації не лише в контексті адміністративно-територіального реформування, а як складову суспільно-політичної модернізації держави, поєднуючи аналіз вітчизняного досвіду з дослідженням європейських моделей місцевого самоврядування. Такий підхід свідчить про прагнення комплексно дослідити проблему та сформулювати науково обґрунтовані висновки й практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики у цій сфері.

Зважаючи на сказане можна констатувати, що тема дисертаційного дослідження Мигун М. Д., поставлені мета і завдання є актуальними, відповідають викликам сучасного етапу еволюції місцевого самоврядування, оскільки стосуються низки ключових аспектів функціонування органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) в умовах децентралізації влади.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими та логічно впливають із поставленої мети, визначених завдань і проведеного дослідження. Дисертаційна робота

характеризується цілісністю, послідовністю викладу матеріалу та внутрішньою логікою побудови.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, які є адекватними меті та завданням дослідження. Методологічну основу роботи становлять інституційний, системний, історичний, порівняльно-політологічний та інші наукові підходи, що дало змогу комплексно дослідити політику децентралізації в умовах суспільно-політичної модернізації.

Належний рівень обґрунтованості висновків забезпечується широкою джерельною базою, що охоплює закони, нормативно-правові акти, міжнародні документи, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, офіційні статистичні та аналітичні матеріали (всього 248 найменувань). Використані джерела є релевантними предмету дослідження та дали можливість автору сформулювати аргументовані наукові положення і практичні рекомендації.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному політологічному аналізі політики децентралізації в контексті суспільно-політичної модернізації України. Авторкою здійснено комплексне дослідження політичних, інституційних та організаційних засад реалізації зазначеної політики, що дало змогу сформулювати низку наукових положень, які характеризуються новизною та мають теоретичне і практичне значення.

Заслужують на позитивну оцінку результати дослідження, пов'язані з обґрунтуванням концептуальних засад політики у сфері децентралізації в умовах суспільно-політичної модернізації, визначенням особливостей її інституційного забезпечення, узагальненням зарубіжного децентралізаційного досвіду та формулюванням пропозицій щодо вдосконалення державної політики у сфері місцевого самоврядування і територіальної організації влади. Важливо, що наукові положення дисертації не мають декларативного характеру, а ґрунтуються на комплексному аналізі законодавчих і нормативно-правових актів, наукових джерел, результатів реформи децентралізації та практики функціонування ОМС.

Зокрема, уперше:

- розроблено авторське визначення поняття «політика децентралізації»;
- визначено роль політики децентралізації у здійсненні цілей модернізації;
- визначено ключові напрями, інструменти та механізми реалізації політики децентралізації в умовах воєнних викликів та євроінтеграції.

Уточнено:

- особливості здійснення політики децентралізації в європейських країнах;
- цілі політики децентралізації в Україні, які не були вирішені в період до повномасштабного вторгнення та способи їх розв'язання в умовах воєнного стану;
- режими взаємодії місцевих органів виконавчої влади періоду дії воєнного стану та ОМС;
- механізми реалізації політики децентралізації у вітчизняних умовах;
- стимулюючі та стримуючі аспекти впливу цифровізації технологій суспільної комунікації на децентралізацію;
- роль механізмів запобігання та врегулювання міжетнічних конфліктів.

Удосконалено:

- теоретико-методологічні підходи аналізу моделей місцевого самоврядування в контексті вивчення політики децентралізації;
- інституційні засади реалізації політики децентралізації;
- класифікацію механізмів європейської системи управління за групами;
- розуміння міжмуніципального співробітництва як складової політики децентралізації;
- наукові підходи щодо дослідження діяльності місцевого самоврядування у сфері екологічної політики.

Практичне значення отриманих результатів

Практична цінність дисертації полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та рекомендації можуть бути використані для вдосконалення механізмів взаємодії органів державної влади та ОМС, подальшого розвитку законодавчого і нормативно-правового забезпечення реформи децентралізації та вироблення ефективних напрямів державної політики у сфері територіальної організації влади. Практичну й теоретичну цінність становлять також узагальнення європейського досвіду функціонування моделей місцевого самоврядування, визначення сучасних викликів реалізації реформи в умовах воєнного стану та запропоновані напрями її подальшого розвитку.

Крім того, результати дослідження можуть бути впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти під час викладання дисциплін політологічного спрямування та розроблення відповідних освітньо-професійних програм.

Повнота викладення результатів у наукових публікаціях та апробація

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними. Достовірність забезпечена відповідним обсягом наукових джерел, дотичних прямо чи опосередковано до проблематики дослідження. Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційного дослідження повною мірою відображені в опублікованих працях дисертантки. Зокрема, у чотирьох фахових виданнях України (категорія «Б») та одній статті в іноземному виданні, що додатково відображає наукові результати дисертації. Також наукові розробки дисертантки апробовані на шістьох міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференціях.

Вимоги п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 щодо кількості наукових публікацій, які розкривають основний зміст дисертації у спеціалізованих виданнях, дисертанткою виконано. Наукові результати, що викладені у дисертації та публікаціях, одержані нею самостійно та повною мірою відображають основні результати та наукову новизну дослідження. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають здобувачці право публічного захисту дисертації.

Дотримання академічної доброчесності

Аналіз дисертаційної роботи та публікацій дисертантки не виявив порушень академічної доброчесності, елементів фальсифікації чи фабрикації тексту.

Оцінка змісту, структури, стилю викладу та оформлення дисертації

Загалом зміст дисертації свідчить про належний рівень наукової підготовки здобувачки, її здатність самостійно здійснювати комплексні політологічні дослідження, узагальнювати отримані результати та формулювати обґрунтовані висновки.

Структура дисертаційної роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків (205 с.), є логічною, послідовною і повною мірою підпорядкована досягненню поставленої мети та вирішенню визначених дослідницьких завдань. Обраний авторкою алгоритм дослідження забезпечує послідовний перехід від теоретико-методологічного осмислення проблематики до аналізу європейського досвіду та вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення політики децентралізації в Україні. Сукупність сформульованих завдань є достатньою для досягнення поставленої мети, а отримані результати характеризуються різним ступенем наукової новизни, що відображено у положеннях, сформульованих

авторкою як такі, що одержані вперше, удосконалені або набули подальшого розвитку.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади дослідження політики децентралізації»* розкрито еволюцію наукових поглядів на розвиток місцевого самоврядування та політики децентралізації, систематизовано сучасні теоретичні підходи до її дослідження, визначено методологічний інструментарій дисертаційної роботи. Значну увагу приділено обґрунтуванню взаємозв'язку процесів децентралізації із суспільно-політичною модернізацією, що створює концептуальну основу подальшого дослідження.

Другий розділ *«Європейський досвід формування та реалізації політики децентралізації»* присвячено комплексному аналізу моделей децентралізації у країнах Європи. Авторкою досліджено особливості функціонування систем місцевого самоврядування Франції, Польщі, Швейцарії, Німеччини, Італії та Румунії, здійснено їх порівняльний аналіз, визначено найбільш ефективні механізми реалізації політики децентралізації та окреслено можливості використання європейського досвіду в умовах реформування системи публічної влади України.

У третьому розділі *«Політика децентралізації влади в Україні»* проаналізовано особливості реалізації державної політики децентралізації до початку повномасштабної збройної агресії, досліджено міжмуніципальне співробітництво як один із важливих інструментів розвитку ТГ, а також розглянуто трансформацію механізмів децентралізації в умовах правового режиму воєнного стану. На основі проведеного аналізу запропоновано напрями оптимізації політики децентралізації, спрямовані на підвищення інституційної спроможності ОМС, удосконалення взаємодії між органами виконавчої влади та ОМС, а також забезпечення подальшого просування реформи в контексті європейської інтеграції України.

У загальних висновках узагальнено результати проведеного дослідження та наведено авторські положення щодо сутності, змісту й особливостей реалізації політики децентралізації в умовах суспільно-політичної модернізації. Обґрунтовано, що децентралізація є одним із ключових чинників демократизації публічної влади, зміцнення інституційної та фінансової спроможності ТГ, розвитку демократичного врядування та підвищення стійкості політичної системи в умовах воєнних викликів. Сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів реалізації політики децентралізації, розвитку міжмуніципального співробітництва, оптимізації взаємодії органів виконавчої влади та ОМС, а також використання кращих європейських практик у процесі подальшого реформування системи публічного врядування України.

Список використаних джерел оформлено відповідно до встановлених вимог, а посилання на наукові праці, законодавчі акти та інші джерела у тексті дисертації є коректними та забезпечують належний рівень академічної доброчесності.

Зауваження та дискусійні положення

Оцінюючи дисертаційну роботу в цілому позитивно та визнаючи достатній рівень розробки теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій, а також належну обґрунтованість наукових висновків і пропозицій, слід водночас зазначити наявність окремих дискусійних положень і зауважень.

Загальні зауваження

1. Теоретико-методологічний розділ дисертації справляє позитивне враження завдяки широкому опрацюванню наукових джерел, однак окремі його підрозділи мають переважно дескриптивний (описовий) характер. Зокрема, у підрозділі 1.2 «Теоретико-концептуальні основи та методологія дослідження» дисертанткою запропоновано визначення поняття «політика децентралізації», яке, проте, не отримало належного концептуального розвитку. Поза увагою дослідження залишилися такі важливі аспекти, як визначення ключових суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері децентралізації, її об'єктне поле, безпосередній процес її вироблення та впровадження, а також питання того, який саме державний орган несе політичну відповідальність за її ефективність. Відтак, політичні аспекти об'єкта дисертаційного дослідження розкриті не повною мірою.

2. Не зовсім переконливим видається доцільність виокремлення підрозділу 1.2 «Теоретико-концептуальні основи та методологія дослідження», оскільки він за змістом повторює частину «Методологія дослідження» вступу.

3. У роботі недостатньо повно розкрито окремі політичні аспекти реалізації реформи децентралізації, зокрема суспільно-політичні причини її незавершеності, питання розвитку механізмів локальної демократії, громадської участі, місцевих референдумів, громадських слухань, електронних петицій, консультативно-дорадчих інститутів та інших форм взаємодії ОМС з громадянським суспільством, що є важливою складовою сучасної демократичної моделі врядування.

4. Попри загалом належний науковий рівень дисертації, робота містить окремі мовностилістичні та техніко-редакційні недоліки. Зокрема, доцільно було б забезпечити більшу уніфікацію термінологічного апарату (зокрема щодо використання понять «територіальна громада», «громада», «місцева громада», «ОТГ»), а також дотримуватися вимог сучасного українського

правопису. У тексті трапляються поодинокі стилістичні повтори та окремі мовні неточності, які не впливають на наукову цінність дисертації, проте їх усунення сприяло б підвищенню загальної культури викладу дисертації.

5. Попри значний обсяг аналітичного матеріалу, дисертаційне дослідження дещо втрачає в переконливості через відсутність засобів унаочнення даних. Робота виграла б від ширшого використання ілюстративних матеріалів: узагальнювальних таблиць, структурно-логічних схем та рисунків.

Дискусійні положення до дисертації

6. Дискусійним видається обґрунтування окремих положень наукової новизни. Зокрема, авторське визначення поняття «політика децентралізації» (с. 44), запропонована класифікація механізмів її реалізації та окремі висновки щодо їх впливу на процеси суспільно-політичної модернізації потребували б більш розгорнутого порівняння з напрацюваннями вітчизняних і зарубіжних дослідників. Таке зіставлення дало можливість чіткіше окреслити межі авторської новизни, показати, які положення є дійсно новими, а які є розвитком або уточненням існуючих наукових підходів.

7. Авторка докладно висвітлює еволюцію наукових підходів, проте її власна концептуальна позиція щодо політики децентралізації як предмета політологічного аналізу могла б бути сформульована більш чітко. Робота суттєво виграла б від використання сучасного методологічного інструментарію політичної науки, зокрема концепції багаторівневого врядування (MLG), нового інституціоналізму та аналізу публічної політики (poliey analysis), які сьогодні широко застосовуються для дослідження процесів децентралізації та функціонування багаторівневих систем публічної влади.

8. Незважаючи на достатньо ґрунтовний аналіз моделей місцевого самоврядування окремих європейських держав, порівняльний аспект дослідження виграв би за умови застосування єдиної системи критеріїв (розподіл повноважень і функцій, фінансова автономія, механізми політичної відповідальності, форми громадської участі, міжмуніципальне співробітництво, державний нагляд тощо). Такий методологічний підхід дав би змогу не лише виявити найбільш успішні зарубіжні практики, а й визначити потенційні ризики їх імплементації в українських умовах.

9. Певною мірою дискусійним є також недостатньо повне висвітлення окремих напрямів подальшого розвитку реформи децентралізації, зокрема проблем конституційного закріплення її результатів, реформування організації публічної влади на районному та обласному рівнях, а також поглиблення аналізу фінансової спроможності ТГ на основі конкретних аналітичних показників.

Висловлені зауваження та побажання мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної

роботи та не впливають на її наукову цінність. Вони можуть слугувати підґрунтям для подальшої наукової дискусії під час публічного захисту дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Мигун Марини Дмитрівни на тему «Політика децентралізації в умовах суспільно-політичної модернізації», подана на здобуття ступеня доктора філософії за галуззю знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 052 «Політологія», є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному науково-теоретичному та методологічному рівнях.

Дисертація присвячена актуальній науковій проблемі, характеризується логічною структурою, цілісністю викладу, належним рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Отримані результати містять елементи наукової новизни, мають теоретичне та практичне значення, а сформульовані авторкою висновки є достатньою мірою аргументованими та відповідають поставленій меті й завданням дослідження. Основні результати дисертації пройшли належну апробацію та достатньо повно висвітлені у наукових публікаціях здобувачки.

Дисертаційна робота Мигун Марини Дмитрівни відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

Професор кафедри соціогуманітарних технологій Луцького національного технічного університету,
доктор політичних наук, професор

Валентин МАЛИНОВСЬКИЙ

